

MODERNİZM-POSTMODERNİZM BAĞLAMINDA GELENEKSEL TIP UYGULAMALARININ GÜNCELLEĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Evaluation About Actuality of Traditional Medicine Applications in the Context of Modernism-Postmodernism

Doç. Dr. Ruhi ERSOY*

ÖZ

Modernizm ile postmodernizm mukayesesi yapıldığında postmodernizmin, modernizmin duvarlarını zorlayan hatta ona eleştiri getiren bir yapısının olduğu görülmektedir. Modernizm, bütün bilim ve sanat alanlarında tektipleştirici bir tavır ortaya koymuştur. Pozitif bilimlerin ve beraberinde sekülerizmin temel alındığı modernist yaklaşımda insan aklının, mükemmeliyetçiliğinin ve laboratuvarın dışında kalan her şeye ya şüpheyle bakılmış ya da yok sayılmıştır. Batı modernizminin gelişimi ve dünyaya hâkimiyet biçimi, kendi ekonomik sistemi olan kapitalizmle paralellik de taşımıştır. Modernizmin bu katı tutumu karşısında, yeni arayışlar postmodernizmi doğurmuş ve bu durum bilimsel bilginin de sınırlarını değiştirmeye başlamıştır. Bu süreçte bir yandan disiplinlerarası bir bilim anlayışı sosyal bilimlere uzanan bir boyutta gelişim gösterirken bir yandan da yerelin ön plana çıktığı bir döneme girilmiştir. Bu duruma halk kültürü açısından bakıldığında, bir dönem "öteki", "taşralı" ya da "geri" olarak nitelenen halk kültürü unsurlarının, kent yaşamının her alanında ve resmi kültürde karşılık bulduğu gözlemlenebilir. Halk hekimliği ya da geleneksel tıp uygulamaları da bu süreçte modern tıbbın sınırlarını zorlamaya başlamıştır. Modern tıbbın reddetmesine karşın dünyanın pek çok bölgesinde varlığını koruyan söz konusu bu geleneksel uygulamalar, modern tıbbın yetmediği ya da insanları ikna edemediği durumlarda başvurulan bir yöntem olmuştur. Gelinek noktada halk hekimliği uygulamalarının Batı da dâhil olmak üzere resmi kurumlar tarafından tekrar gündeme alındığı görülmektedir. Türkiye'de Sağlık Bakanlığı'nın ve üniversitelerin bu konuda çalışmaları mevcuttur. Postmodern yaklaşım ve söylem, halk hekimliğini bu şekilde öne çıkartırken halk hekimliği uygulamalarını kapitalizmin istediği biçimde işlemektedir. Diğer bir deyişle, modernizme bir karşı duruş gibi gözüken postmodernizm, modernizmle kapitalizm arasındaki ilişkiye dokunmamakta ve öne çıkardığı bütün yerellikleri aynı modernizmin yaptığı gibi kapitalizmin hizmetine sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Modernizm, postmodernizm, halk hekimliği, geleneksel tıp, dönüşüm, kapitalizm.

ABSTRACT

When compared with modernism and postmodernism, it is seen that postmodernism has a structure compelling modernism wall even criticizing it. Modernism produces an arranger manner in the fields of all science and art. In the modernist approach based on positive sciences together with secularism; everthing except human intelligence, perfectionism and laboratory is either suspected or ignored. Development of and domination form of Western modernism are also similar to capitalism which is own economic system of Western. Against this strict attitude, postmodernism has been born, this situation has also started to change borders of scientific information. In this process, on the one hand an interdisciplinary science understanding has shown a development across extent of social sciences, on the other hand a period which local taken over has been entered into. When evaluated in terms of folk culture, components of folk culture which has been described as the other, provincial or not modern are observed getting meaning mutually in the all field of city life and formal culture. In this process, folk medicine or traditional medicine has started to compell borders of modern medicine. Although modern medicine refuses, these traditional practices still obtaining their availabilities have became an applied method in circumstances which modern medicine has been insufficient or has not be able to convince people. At the last point, it has been seen that folk medicine practices have been put on agenda again by public enterprise also including Western. In Turkey, the studies of Ministry of Health and universities are available on this issue. Postmodern approach and statement while putting forward folk medicine practices in this way, they process folk medicine practices in such a manner that capitalism want. In other words, however, it is seen that as if postmodernism is against to modernism, it doesn't touch relationship between modernism and capitalism and presents all localities putting forward to capitalism services similar to what modernism does.

Key Words

Modernism, postmodernism, folk medicine, traditional medicine, transformation, capitalism.

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, ersoyruhi@yahoo.com
tr

Batı modernizminin erken dönem bilim anlayışına baktığımızda, öncelikle fen bilimlerinin yöntem itibarıyla farklılığı vurgulanarak deney, gözlem ve ölçmeye dayanan metodolojisiyle ön planda olduğu görülecektir. Tekilden tümele doğru bir anlama ve tanımlamaya olanak veren yapısıyla bu anlayış insanın merkezde olduğu diğer bilimlerden de ayrışır. Deney, gözlem ve ölçmeye imkânın pek olmadığı insana ait bu eylemleri metafizik olarak niteler ve kenara iter (Tekeli, Kahya 2007: 226-227).

Batı modernizminin bilimsel alanlardaki bu katı yaklaşımı, Batı'nın tasavvur ettiği dünyaya da bir bütün olarak yansır ve modernizm beraberinde bir tektipleşmeyi de getirir. Salt pozitif bilimlere dayanan bir yaklaşımla Batı'da, bir yandan müstakil bilgi alanları gelişirken bir yandan da insanlığın uzun tecrübelerine dayanan "gündelik bilgi"ye karşı tavır toptan bir reddiye dönüşmüştür. Bu noktada modern tıp, laboratuvarın dışındaki bütün uygulamaları yok saymış ve hatta yasaklamıştır.

Öte yandan sosyal bilimlerden bakıldığında, Fransız İhtilali ve Aydınlanma Felsefesine paralel olarak sosyal alanlara ait olan bilgi ve etkinliklerin de tıpkı fen bilimlerinde olduğu gibi yapılandırılması gerekliliği gündeme gelir. Sosyal bilimler, daha erken bir yapılanma sürecine sahip olan fen bilimleri yanında ikinci planda kalıyor ve moral disiplinler olarak değerlendiriliyordu. Sanayileşme ile beraber yeni pazarlara açılmak, dolayısıyla yeni kültürleri ve insanları sistematik bir biçimde tanıma ve yönetme kaygısı, bu bilimleri operas-

yonel bir çerçeveye içerisine oturtmaya başladı. Sosyal bilimlerin erken dönemden itibaren pozitivist felsefenin etkisi altında Fransız İhtilali ve Aydınlanma Felsefesinin bilim anlayışı [yasalı ve kesin bilme] paradigmasına bağlı olarak şekillenmeye başlamıştır. Fen bilimlerinin yöntemlerini kullanarak insan ve topluma ait gerçekliklerin bilimsel bir kesinlik ile bilinebileceği varsayımına dayanan bu anlayış uzunca bir süre akademi dünyasının hâkim anlayışı olagelmıştır.

Bilim felsefesindeki bu durum, Fransız İhtilali'nden II. Dünya Savaşı'na evrilen süreç sonrasında Anglo-Sakson dünyada sorgulanmaya başlamış ve yeni bir sosyal bilim anlayışının inşası zarureti uyanmıştır. Artık sosyal bilimlere/kültür bilimlerine farklı bir epistemoloji içerisinden bakmanın yanı sıra, 20. yüzyılın katı bilimsel disiplin anlayışları da sorgulanmaya başlamıştır. Disiplinler, nesnelere üzerinden kendi ilgi sahalarını kurarken "efradını cami, ağyarını mani" yaklaşımı istenildiği sonucu vermemiştir. Disiplinlerin alanlarının dışında kalan bilgiler ve sosyal kesimler, kendini giderek yeni iletişim imkânlarından da yararlanarak ortaya koymaya başlamışlardır.

Batı'nın kendi ekonomik refahıyla birlikte diğer imkânlarının da artması, hem pozitif hem de sosyal bilimsel üretime olan bakış açısının söz konusu dinamiklerle değişimini gerçekleştirmiştir. Modernleşme sürecinin doğal süreciyle ilerleyen bu değişim, kendi içerisinde tarihî zaman dilimini tamamladıktan bir adım ötede, modernizm sonrası arayışları da ortaya çıkarmıştır.

Postmodern süreci, söz konusu

bu zemin üzerinde okumalı ve onun, kendi özelimizde halk kültürüne bakış açısını ve etkilerini ortaya koymamız gerekmektedir. Halkbiliminin çalışma sahası açısından bu sürece bakıldığında, yeni dönemde yerelin ön plana çıkmaya başlamasıyla birlikte halk kültürü unsurlarının da popülerlik kazandığı görülecektir. Bu süreci yakından gözlemlemek için postmodernizmin gelişimine daha ayrıntılı bakmak yerinde olacaktır.

Postmodernizmin tarihini yirminci yüzyılın başına kadar götürmek mümkünse de belirgin bir şekilde geçen yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığını söyleyebiliriz. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan soğuk savaş rüzgârları, teknolojinin-iletişim teknolojileri- daha yaygın ve etkili bir şekilde gündelik hayata katılması ve bir sonraki aşamada kapitalizmin yeni pazar arayışlarıyla dünyayı küresel bir pazara dönüştürmesi postmodern teorinin arkasındaki toplumsal-ekonomik yapıyı oluşturmaktadır (Anderson 2002: 1-40).

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde gelişen bilgi teknolojileri ve kitle iletişim araçları yenedünyanın nasıl bir mekânda serpiştiğini göstermektedir. Ayrıca modern rasyonalitenin politik bir yansıması olan liberalden (kapitalist), faşizme (ırkçı) kadar uzanan yelpazede ulus-devlet modeli ve bunun alternatifini olan Marksist/sosyalist idealinin küresel sermaye karşısında tutunamayarak katı kimliklerinden soyunduklarını görürüz. Politika açısından merkezîyetçiliğin terk edildiği bu süreçte yerel yönetimler ya da politikalar öne çıkmaktadır. Fakat küresel sorunlar karşısında yerel çözümler

üretmenin paradoksal çıkmazının da postmodern dönemin gündelik-güncel toplumsal yaşamında sürekli yenilenen sorunlar yumağında bireysel "huzursuzluk"u tetikleyici bir unsur olarak belirir.

Bu bağlamda postmodern teori aydınlanmanın ışığında serpişen modern -akıl ve bilim öncülüğünde- "üst anlatı"ların veya "ideoloji"lerin dünyayı uçurumun kenarına getirdiği tezini ortaya atar (Lyotard 1997: 12). Postmodern konumlanma bireylere evrensel, millî, sınıfsal, dinsel veya üst kimlik modellerinin yerine daha düşük voltajlı ve değiştirilebilir kültürel kimlikler gardırobu sunar ki; burada ironik olan kimlik değiştirme aşamasında insanın çıplaklığının "kimlik"li görüntüsünden daha fazla süreyi kapladığıdır. Zira postmodern kültürün kolay biçimlenen yani esnek bireyi; ancak böyle var olabilir: Çıplak, giyinmeye hazır (Baudrillard 2008: 111; Bauman 2000: 7-176; Bauman 2009: 66). Bu dönemin etkili kavramı olan "tüketim", insanın ihtiyaç duygusuyla bağını keserek yeni oluşan estetik, eğlence, haz ve deneyim kültürünü ortaya çıkarır. Bu kültürün de "küreselleşme"yi, küresel ve yerelin iç içe girmesini (Ritzer 2011: 285), sağladığını görmekteyiz (Çabuklu 2004: 49). Tüketim endeksli yaşam modelinin, kültürel farklılıkları-değerleri tüketilen objelere ya da deneyime dönüştürmesi küresel köyde hiçbir şeyin orijinalitesinin korunamayacağını göstermektedir.

Kültürün insana sunduğu yaşam biçimleri ya da alışkanlıkları postmodern zamanda nesilden nesile aktarılan bir öge olmaktan uzaklaşır. Aksine kültür üretilip pazarlanabilir

ve yaşam modelleri hlinde tüketici-
lere sunulur. Küresel dünyada yerel
ya da bakir kültür ürünleri-biçimleri
postmodern tüketici bireyin doyum-
suz damağında bıraktığı tat, bir başka
yeni tadımlık deneyime kadar önemli-
dir. Zira postmodern dönemde sürekli
olan “yeni” ve “daha iyi” olma özelliği
bireyde var olan tatminsizlik ve eksik-
lik duygusunun yarattığı iştahı-arzu-
yu tahrik ederek tüketimi daimi kılar
(Bauman 2006: 6-94).

Postmodern dönemin bir diğer
özelliği olan görüntü-görüntülenme
ve gösteri, internet, video, fotoğraf,
cep telefonu gibi araçlarla, bireyi her
neyi yaşıyorsa onu görüntüleyerek
var kılma çabasına iter. Nitekim ya-
şamın-deneyimin kanıtı seyredilebilir
bir formatta olmalıdır. İşte bu noktada
herhangi bir kültür, tüketim sahasına
dâhil olarak ya da tüketicilere kendini
sunarak postmodern dünyanın akış-
kanlığına dâhil olabilmektedir (Ceviz-
ci 2009: 2-1281). Her ne kadar burada
postmodern kültürün yerel kültürün
üzerinde olumsuz bir etkiye sahip
olduğu ön plana çıksa da insanların
haberleşme-iletişim olanakların yeni
sosyalleşme ve dayanışma biçimlerini
de yarattığı söylenebilir.

Bu noktada küreselleşme karşıt-
lığı, ekolojik ve anti-kapitalist hare-
ketler, postmodern dönemde, kültü-
rel-politik dinamikler olarak ortaya
çıkılmaktadır. Fakat bu hareketlerin,
küreselleşen dünyada küresel olmak-
tan ziyade lokal kalması, durumun
çok da olumlu olmadığını gösterir.
Sonuçta postmodern dönem, “ağ”daki
sosyalleşmeyle yalnızlık sorunsalını
yaratmıştır. Sokakta-mahallede yani
yerelde üretilebilecek dayanışma ve

katılım ile hem kültürel anlamda hem
de politik anlamda küreselleşmenin
yarattığı sorunlara karşı, insan bir
arada ve güçlü olacaktır. Dolayısıyla
postmodern dönemin karmaşasından
kurtuluş, dayanışma kültürü ile müm-
kündür (Bauman 2000: 296).

Modernizme bir anlamda örtük
bir eleştiri içeren postmodernizmin
bilimsel bilgiye ve yöntemlere bakışı
da daha farklı olmaktadır. Batı mo-
dernizmi bilimsel bilgi alanlarını ken-
di duvarları içerisinde hapsederken;
yeni dönemde disiplinlerarasılığın ön
plana çıktığı görülmektedir. Pozitif bi-
limlerde matematik, fizik, kimya gibi
bilim dallarının astronomiyi besle-
mesi gibi bir eşgüdüm, yeni dönemde
sosyal bilimler alanında da aranmaya
başlamıştır. Tarih, edebiyat, sosyoloji,
psikoloji gibi bilgi alanları, bu çerçe-
vede ilk akla gelen bilgi alanlarıdır. Bu
anlamda disiplinlerarasılık, farklı bi-
limsel disiplinlerin kesiştiği alanlarda
ortak çalışmalar yaparken bir olguya
farklı disiplinlerin yaklaşım ve yön-
temleriyle bütüncül bir biçimde baka-
bilme gibi iki tarzda işlemektedir.

Modernizmin ortaya çıkışı ve onu
hazırlayan etmenlerle postmodernizm
bir olgu olarak mukayese edildiğinde;
postmodernizmin modernizme örtük
bir olumsuz eleştiri olduğu gerçeği or-
taya çıkmaktadır. Zira modernizmin
reddettiği pek çok durum, postmodern
yaklaşımlarla tekrar gündeme alın-
makta ve kabul görmektedir. Sanatın
çoğu alanında karşımıza çıkan bu du-
rum, pozitif bilimden temellenen diğer
birtakım alanlarda da görülebilmekte-
dir.

Halk kültürüne bu bağlamda ba-
kıldığında, modernizmin reddiyesine

karşı bugün özellikle pek çok halk hekimliği uygulamasının kabul gördüğü görülmektedir. Hatta modern tıbbın sınırlarının zorlandığı noktalarda, resmî kanallar üzerinden bile çeşitli halk hekimliği uygulamalarının yeniden gündeme alındığı bilinmektedir. Dün modernizmin ortaya koyduğu bilim anlayışına paralel olarak sınırları belli tıbbî uygulamalar esas alınırken bugün postmodernizm tıp alanına da nüfuz etmiştir. Alternatif tıp başlığı altında popülerlik kazanan pek çok halk hekimliği uygulaması modern tıbbın da gündemine girmektedir. Yerel ölçekte dünyanın pek çok bölgesinde varlığını koruyan bu uygulamalar bizzat sağlık bakanlıkları tarafından da gündeme alınmaktadır. Özellikle Uzak Doğu'da bütün canlılığını muhafaza eden ve halk hekimliği uygulaması adı altında anılan uygulamalar, dünyanın batısına doğru, modern tıbbın da gündemine girmeye başlamıştır.

Burada özellikle dikkat çekilmesi gereken bir nokta da postmodernizmin modernizme bir eleştiri gibi ortada durmasına karşın; modernizmle kapitalizm arasındaki ilişkiye hiçbir eleştiri getirmemiş olmasıdır. Hatta postmodern yaklaşımlarla dünyanın geri kalanındaki yerelikleri alıp işleyerek, güncelleyerek, ön plana çıkararak kapitalizme yeni hammaddeler ve pazarlar sağlamaktadır. Halk hekimliği uygulamalarının da bu çerçevede bir yaklaşımla ele alındığını görmekteyiz. Nasıl insanlığın yararına olacak şekilde geliştirilen ilaçlar, ilaç şirketleri üzerinden kapitalizmin en önemli malzemelerinden birine dönüşmüşse, modern tıbbın gündemine

alınmaya başlanılan halk hekimliği uygulamaları da aynı süreci yaşamaktadır. Kapitalizm, yerelden aldığı uygulamaları, yerelliklerini tamamen söküp atarak pazarlamacı bir anlayışla yeniden sunuma hazırlamaktadır. Dolayısıyla postmodernizm, paradigma olarak modernizme bir karşı duruş gibi ortaya çıkarken; kapitalizmle modernizm arasındaki ilişkiye hiç dokunmadan daha sıkı bağlar kurma yoluna gitmektedir.

Bu teorik zemin üzerinden hareketle halk hekimliğiyle ilgili Türkiye'deki ve dünyadaki birtakım uygulamalara bakıldığında daha somut veriler ortaya çıkmaktadır. Halk kültürünün içinden çıkmış olan geleneksel tıp uygulamaları; geleneksel tıp, aynı zamanda "yerel tıp" (ethnomedicine) veya "halk tababeti/sağaltmacılığı" (folk medicine) olarak da anılmakta; sağlık ve hastalığa ilişkin bilgi ve uygulamaların kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla oluşan, her aktarımıyla birlikte "yeniden üretilen" sözlü sağlık bilgisini nitelemektedir. "Geleneksel halk tıbbında şifa, genel olarak hastanın yalnız bedenini değil ruhunu da iyileştirmeye dayanmaktadır. Sağlığı bir bütün olarak düşünerek, "bedenin iyileşmesini öncelikle ruhun iyileşmesine bağlayan" anlayış, kökleri Şamanizm'de karşılık bulan "sağaltıcı", şifa veren "Şaman"ın (medizinan/medicine-man), tedavi anlayışını da ifade etmektedir (Kaplan 2010:1-3).

Halk hekimliği, geleneksel tıp ya da halk tababeti/sağaltmacılığı olarak da adlandırabileceğimiz uygulamalar, çeşitli hastalıklara doğadan faydalanarak çare araması sonucu ortaya çıkmıştır. Gözlem ve deneme

yoluyla elde edilen bilgiler yüzyıllarca birikerek kültür vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılmış ve tıp biliminin temelini oluşturmuştur. Savaşta, avda sakatlanmalar ve yaralanmalar, hayvanların hastalanmaları, doğum olayları insan nesline sürekli yeni bilgiler kazandırmış; sonuç olarak iyi gözlemci ve yetenekli “iyi ediciler” toplum içinde ortaya çıkmıştır. Biraz deneyim, gözlem, sihir, büyü karıştırılarak elde edilen başarı toplum içinde dünyanın en eski uzmanlık kollarından olan yeni bir sınıfı oluşturmuştur. Bunlara büyücü, şaman, ocaklı, hekim gibi pek çok ad verilir (Serdaroğlu 1996: 3).

Amerikan halkbilimi çalışmalarında halk tababeti, batıl inanç olarak adlandırılan şeylerin “önemsiz/ikincil bir türü” (kötü anlam çağrıştırmaları nedeniyle bu terimden kaçınılır) veya halk inancı olarak düşünülür (Hufford 2007: 73). Kimi çevreler tarafından “kocakarı ilacı” diye değer verilmeyen ya da “faydadan çok zararının bulunması” nedenleriyle ötelenen halk ilaçlarının ve halk hekimliği uygulamalarının reflektif bir süreç içinde tekrar anlam ve değer kazanıp uygulanabilir kabul edildiğini ve bunlardan istifade ederek kişinin gelişimini sağlayan süreç olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Günümüz modern toplumlarında da halk hekimliğine bağlı pratik ve uygulamalara rastlanılmaktadır. Halk hekimliğinde de ilaç olarak geniş bir kullanım alanı olan bitkilerin doğrudan kullanımını, dünya çapında yaygınlaşmaktadır.

Uzun bir dönem derleme çalışmalarında halk hekimliğine dair bilgilere “inanışlar”, “itikadlar” genel başlığı altında yer verilen (Saltık, 2013: 138)

ve sağlık ve hastalıklarla ilgili geleneksel inanç, tutum ve uygulamaların tümünü kapsayan, hacamat ve kupa gibi pek çok uygulama; şifalı bitkiler ve aktarlar, otacılar bugün “halk hekimliği”, “halk ilacı”, “geleneksel tıp”, “geleneksel tedavi”, “tamamlayıcı tıp” adı altında canlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Binlerce yıldır süregelen bu uygulamaların bir kültür birikimine dönüştüğünü görülmektedir.

“Halk Sağlığı Kurumu tarafından tedavi yöntemleri bilimsel olarak test edilmiş ve etkili ve güvenli bulunmuştur.” denilerek onaylanan geleneksel ve tamamlayıcı tıp, akademik mecralarda da kabul gören uygulamalarını analitik olarak değerlendirmek üzere araştırılma merkezleri kurulması ve sempozyumlar düzenlenmesi, kültür endüstrisinin bir ürünü hâline getirilmesi bu kabulün birer kanıtı olarak değerlendirilebilir.

İstanbul Medipol Üniversitesi bünyesinde, 2013 yılında, Yükseköğretim Kurulu kararı ile “geleneksel ve tamamlayıcı tıp alanında araştırmacı yetiştirilmesini desteklemek, tıp eğitimi esnasında öğrencilere geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarını tanıtmak, geleneksel ve tamamlayıcı yöntemlerin sadece bu alanlarda yetkilendirilmiş hekimler tarafından uygulanmasını temin etmek için eğitimler düzenlemek, merkezde gerçekleştirilecek araştırmalar sonunda ülkemizde bulunan endemik tıbbî bitki türlerini ekonomik ürüne dönüştürme fırsatı oluşturmak, geleneksel ve tamamlayıcı tıp alanında uluslararası rekabet gücüne sahip bir merkezi ülkemize kazandırmak” gibi amaçlarla “Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uy-

gulama ve Araştırma Merkezi” kurulmuştur.

Sağlık Bakanlığı Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı tarafından ise birlikte birey ve topluma; erişilebilir, uygun ve etkin sağlık hizmeti sunma hedefleri doğrultusunda 09 Ekim 2012 tarihinde “Geleneksel Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamaları” hakkında çalıştaylar düzenlenmiş ve neticesinde halk hekimliği uygulamalarının kanun ve yönetmeliklerle çerçevesinin belirlenmesi için bir mevzuat oluşturulmuş ve “Sahanın değişen yapıya uyum sağlaması için belirlenen uygulayıcılar ve uygulama alanlarının oluşturulan mevzuata göre kademeli şekilde faaliyet izni veya ruhsatlandırılması kararı alınmıştır.”

Kanıtı Dayalı Geleneksel Tıp teşhis, tedavi, bakım, rehabilitasyon ve sağlığı korumak için başvurulacak geleneksel tıp yöntemlerinin araştırılması ve bu yöntemlerden kanıtlanmış olanların öncelikli olarak kullanılmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2008 yılında tüm dünya ülkelerini geleneksel tıbbın geniş imkânlarından ve bilgi hazinesinden faydalanmaya çağırır ve günümüzde 140’tan fazla ülke DSÖ’nün çağırısına cevap vererek Geleneksel Tıp alanında yasal düzenleme de bulunduğunu bildirir. Türkiye’de de tamamlayıcı tıp çalışmaları 2011 Kasım ayında çıkan kanun hükmünde kararname ile yasaladır; bu alanda İstanbul Doğal Sağlık Enstitüsü’nün öncülüğünde birçok kurum bu bilimin ilerlemesi için çalışmalar yürütmektedir.

Resmî ve özel kurumların tüm bu çalışmaları yanında bilimsel anlam-

da da yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Yakın zamanda humoral teoriyle ilgili yeni tıp yaklaşımları ve araştırmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu araştırmalar arasında kupa terapisi, sülük tedavisi ve fitoterapi (bitkilerle tedavi)’yi saymak mümkündür.

Söz konusu geleneksel tıp uygulamalarından birisi hacamattır. Binlerce yıldır bilinen ve en eski tedavi usullerinden sayılan hacamatla tedavi, günümüzde de Asya, Afrika ve Uzak Doğu ülkelerinde yaygın olarak uygulanmaktadır. Avrupa’da da son yıllarda tamamlayıcı tıp içerisinde uygulanmaya başlandığı bilinmektedir. Bir çeşit tedavi metodu olan hacamat, binlerce yıldır devam eden geleneksel bir sağlık uygulamasıdır. Klasik dönemlerde ihtiyaca binaen daha fazla ilgi gösterilen bu tedavi şekli tarihi süreçteki uygulamaların ve alınan olumlu sonuçların doğal neticesi olarak günümüze kadar değerini ve fonksiyonunu korumuş ve günümüz modern tıbbı tarafından desteklenmektedir.

Mesela günümüzün önemli problemleri arasında yer alan hiper volemi (vücuttaki kan yoğunluğu) yüzünden baş ağrısı ve solunum-dolaşım sıkıntısı çeken bazı hastaların uzman doktorların önerisi ile kan aldırarak bu hastalıklardan kurtuldukları bilinmektedir. Bazı tıp uzmanları konuyu abartarak, hastalıkların %90’ının kan aldırarak suretiyle tedavi edilebileceğini iddia etmişlerdir. Kanın temizlenmesi ile bu tür hastalıklara karşı başarılı sonuç alınması konunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle psikiyatrik rahatsızlıklarda vücuttaki kirli kanın temizlenmesinin önemi tahmin edilenin çok üzerindedir. Çağımızın

hastalığı hâline gelmiş ve son yıllarda çok fazla görülmekte olan depresyon tedavisinde kanın temizlenmesiyle önemli derecede olumlu sonuçların alındığı bilinmektedir. Depresyonda beyin hücreleri olan nöronların birbirlerine bağlantı yaptıkları sinaptik aralıklarda bazı hormonların geçiş hızında bozulma olduğu tespit edilmiştir. Bu bozulmaya bağlı olarak da enerji kaybı, yorgunluk, mutsuzluk, karar vermede güçlük, unutkanlık vb. rahatsızlıkların ortaya çıktığı tıp dünyasında bilinen vakıalardır. Burada kanın kirliliğinin büyük önemi vardır (Salih, 2010'dan akt. Şeker 2013: 183-184).

Günümüzde İslam ülkelerinde bu iş için açılmış özel kliniklerde söz konusu tedavinin uygulandığı görülmektedir. Ayrıca Çin, Malezya, Almanya, İngiltere, Avustralya ve Kanada gibi ülkelerde de yaygın olduğu ve bu alanda araştırmalar yapıldığı bilinmektedir. İran ve Azerbaycan gibi bazı doğu ülkelerinde daha organize ve sistematik olarak hekimler ve sertifikalı uzmanlar tarafından yapılmaktadır (Şeker 2013: 164). Geleneksel bir tedavi yöntemi olarak bilinen hacamat, son zamanlarda bilimsel toplantılarda da tartışılmaya başlanmıştır. Mesela bir araştırmada kupa terapisinin yaygın olarak kullanıldığı ülkelerden birisi olan Finlandiya'da bunun tam bir tedavi yöntemi olduğu, Finlandiya halkının uygulamaya çok ilgi duyduğu, Fin hükümetinin de bu konuya güvenilir uygulama standartları getirmek için çalıştığı ve bu konuda eğitimler düzenleyerek, yanlış uygulamalara karşı bilgilendirmeler yaptığı, ayrıca yasalarla koruma altına alınması çalışmalarını başlattığı belirtilmiştir.

Kupa çekme yöntemi de geleneksel tıp uygulamalarının en yaygınlarından birisidir. Dünyada değişik isimlerle adlandırılan “kupa çekme” yöntemi, Anadolu’da bu isimden başka “bardak çekme”, “şişe çekme” olarak da bilinmektedir. Avrupa ve Amerika’da cupping-terapi veya vakum terapi diye bilinen ve bardak içerisindeki oksijenin tüketilmesi esasına dayanan ispirotolu pamuk yakılarak yapılan kupa çekme, bir pompa yardımıyla içinde negatif basınç oluşturulan manyetik kupalarla, hastanın ağrılarını veya başka bir rahatsızlığını gidermek üzere uygulanan Japon ve Çinli girişimcilerce paketlenmiş bir gelenektir.

(Göreseller <http://www.ucuzagetirdik.com/kupa-cekme-setleri-kategori-513> adresinden alınmıştır.)

Bugün sağlık profesyonellerinin de ilgi duymaya başladığı kupa terapisi, birçok çağdaş araştırmaya konu ol-

muştur. Güvenilir tıp dergilerinde ve batı üniversitesinde çeşitli hastalıklar için uygulanmakta, olumlu etkileri tespit edilmektedir. Kupa Terapisi kadim tıpta kan hıltını dengelemek için kullanılırdı.

Binlerce yıldır halk tarafından kullanılan geleneksel tıp akademik mecralarda da kabul görmüş ve Haliç Kongre Merkezi'nde düzenlenen 2. Uluslararası Kupa Terapisi Sempozyumu'nda, geleneksel tıba bilimsellik kazandırılarak tamamlayıcı tıp olarak kullanılması ve ehliyetsiz insanların elinden alınıp üniversitelere girmesi gerektiğinin vurgusu yapılmıştır. Sempozyumda Sudan, Pakistan gibi bazı ülkelerde MR çekimi yapılamadığı için kas, bel, boyun fitiği, spor yaralanmaları gibi rahatsızlıklarda, kupa terapisinin teşhis amaçlı sıkça kullanıldığı, MR çektirecek güçte olmayan hastaların hastalıklarının teşhisi için de kupa terapisi yöntemi kullandıkları, ayrıca bu teşhis yönteminin, hastaya gereksiz radyasyon yüklenmesini de önleyebileceği ifade edilmiştir (<http://www.kupaterapisi.com/alternatif-tip-bilimsellesiyor/>).

Geleneksel tıp uygulamalarında bitkilerin kullanımı da önemli yer tutmaktadır. İnsanoğlunun varlığını devam ettirebilmesi için beslenme, korunma, barınma, üreme ve tedavi gibi mutlak ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Başlangıçtan itibaren söz konusu ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına doğaya karşı bir mücadele veren insanoğlunun aynı zamanda özellikle beslenme ve tedavi gibi hayatî önem arz eden ihtiyaçları için doğaya sığınması günümüzde de devam eden bir gerçekliktir. Özellikle bitkilerle tedavi söz konusu olduğunda, insanlığın tarih sahnesinde var olması ile tıbbî dü-

şünce ve tedavi tarihinin de başladığı düşünülmektedir. Hastalıkların çeşitli bitkilerle tedavi edilmesinin başlangıcı antik çağlara kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte yazılı kaynaklar bakımından bitkilerle tedavinin Anadolu'daki başlangıcını Hititler dönemine (MÖ 1500) kadar götürebiliriz. Henüz modern tıbbın gelişmediği dönemlerden günümüze değin oldukça uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen halk arasında bitkilerin tedavi maksatlı kullanımı devam etmektedir. Kırsal bölgelerde, hazırlanacak ilaç için çevrede yetişen yabani bitkiler kullanılırken şehirlerde ise aktarlardan ya da otacılardan gerekli bitkiler temin edilmektedir. Yüzyıllardır süregelen bu uygulamaların bir kültür birikimine dönüştüğü ortadadır (Sol 2007: 176-177).

Son yıllarda şifalı bitkilerin faydaları konusunda geniş kabullerin olduğu gözlemlenmektedir. Modern tıbbi tedaviye yardımcı ya da tamamlayıcı olarak kullanılan bitkisel tedavi yöntemleri bugün artık sık sık gündeme gelmektedir. Bitkiler konusunda uzman doktorlar hangi bitkinin hangi hastalık için nasıl kullanıldığını açıklamakta, bitkilerin hazırlanışı ve kullanımını anlatan, kür adı verilen reçetelerde tıpkı ilaçların kullanımını anlatan prospektüsler gibi bitkinin nasıl kullanılacağını ve yan etkilerini anlatmaktadır. Bitkisel tedavi kürlerini doğru kişilerden öğrenmek ve en doğru şekliyle uygulamak çok sağlıklı sonuçlar yaratmaktadır. Şifalı bitkiler konusunda eğitim alan doktorlara fitoterapist denilmektedir. Bir de bitki uzmanlığı olan kişilere "herbalist doktor" denilmektedir. Ahmet Maranki, İbrahim Saraçoğlu, Ömer Coşkun, Erkan Topuz, Ender Saraç gibi uzman

doktorların açıkladığı bitkisel kürler pek çok televizyonun program içeriğinin malzemeleri olarak yer almaktadır.

Günümüzde gelişen teknoloji ve yapılan çok sayıda araştırma sonucu “modern” ya da “Batı” tıbbi olarak bilinen tıbbi-biyolojik modelin akıl almaz gelişimine rağmen, yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılan ve genel bir ifadeyle “geleneksel tıp” (traditional medicine) adı verilen, “sözlü olarak kuşaklar boyu taşınan, halka ait olan sağlık bilgisi” gerçeği kuşkusuz yadsınmaz. “Geleneksel” olarak tanımlanan tıbbi bilgi ve uygulamaların insanların hayatındaki yerinin sadece geleneksel toplumlarda değil “modern” kent ortamında da önemini yitirmesizin devam ettiği gözlenmektedir. Geleneksel tıp bilgileri ve uygulamaları zamanla değişebilir; hatta bazıları işlevini yitirdiği zaman yok olabilir. Ancak, tarihsel olarak bakıldığında “halka ait” tedavi yöntemleri, çeşitli biçimlerde ve yeniden üretilerek bir şekilde var olmuş, insanlar da bu geleneksel sağlık bilgilerini uygulamaktan hiçbir zaman vazgeçmemişlerdir (Kaplan 2010: 1).

Geleneği, “modern” kent ortamında da var kılan ve sürdüren günümüzde kent ortamında geleneksel tıbbın modern batı tıbbi karşısındaki güçlü tutunma mekanizmasının nasıl sağlandığı kültür endüstrisi bağlamında değerlendirildiğinde, sağlık sektöründe yaşanan bazı olumsuz vakalar ve kimyasallara karşı insanların doğal olana dönme isteği ve bu isteğin sağlanmasında da marka tanındıklığı olarak açıklanabilir. Neticede öz kültürlerinde, kendi kültür kodlarımız içinde var olan, yıllardır uygulanan, bilinen teknikleri takip etme motivasyonları-

nın daha yüksek olması şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, özellikle bitkisel ürünler için, marka tanındıklığı, tüketicilerin reklamlardaki yanlış iddiaları daha kolay fark etmelerini ve aldatıcı reklamlara karşı bilişsel savunma geliştirmelerini sağlamaktadır (Korkmaz, Işın 2003: 288). Kendi kültür kodlarımız içinde var olan sağaltma tekniklerinin pozitivist eğitimin getirdiği araçsal aklın kurumsallaşmasıyla tekrar canlılık kazanması bir bütünleşme olarak değerlendirilmelidir.

Tüketicilerin ürüne karşı ilgi düzeyleri yüksek olduğunda ve algılanan risk ve belirsizliğin biçimsel bilgi kaynaklarıyla azaltılmadığı durumlarda, tüketiciler biçimsel olmayan bilgi kaynaklarına başvururlar. Yapılan çalışmalar, tüketicilerin, çevrelerindeki insanlardan edindikleri bilgilere, kültür endüstrisi araçlarından edindikleri bilgilerden daha fazla güvendiklerini göstermektedir. Günümüzde, tüketicilerin satın alma kararlarının % 80’i bir başka tüketicinin tavsiyesinden etkilenmektedir (Engel vd. 1993). Satın alma kararıyla ilgili algılanan risk arttıkça, kişisel etkinin önemi artmaktadır (Perry ve Hamm, 1969: 148). Bu nedenle, tüketiciler sık sık mal ve hizmetler hakkında çevrelerindeki kişilerin, özellikle aile üyeleri ve arkadaşlarının fikirlerine başvurmaktadır (akt.: Korkmaz, Işın 2003: 290). Bu durum, farklı toplumların öz kültürlerinde yıllardır uygulanan, bilinen tekniklerin sürdürülebilirliğine işaretler. Ayrıca geleneksel tıp ile ilgili uygulama ve ürünlerin, hedef kitleye sunulması rolünün toplumda sempati ve güven kazanmış, unvanıyla da bilim adamı kimliği taşıyan kişilere verilmesinin sebebi olarak da yorumlanabilir.

Sonuç olarak kapitalizm, kendi krizlerini aşma noktasında yine kendi çarelerini üretmiştir. Postmodern çağda elinde bulundurduğu en güçlü silah olan kültür endüstrilerinin, toplumsal dönüştürme işlevinden de yararlanarak ekonomik anlamda büyük bir güç olan modern ilaç sektörüne bir noktada “alternatif” olarak geleneksel uygulama ve ürünlerini sunmaktadır. Sağlık gibi toplumsal ve bireysel ölçekte hassas bir noktada doğallık miti kullanılarak hedef kitleye kolaylıkla ulaşılmakta ve hızla büyüyen yeni bir sektör oluşturulmaktadır. Bu süreçte de söz konusu postmodern yaklaşım, halk kültürünün bir parçası olarak halk hekimliği uygulamalarını kapitalizmin kurallarıyla işlemekten geri durmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Anderson, Perry, Postmodernitenin Kökenleri, Çev. Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Salih, Aidin, Gerçek Tıp, İstanbul: Yazı Yayıncılık, 2010.
- Baudrillard, Jean, Tüketim Toplumu, Çev. Hazal Deliceçaylı-Ferda Keskin İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008.
- Bauman, Zygmunt, Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- _____, Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006.
- _____, Akışkan Aşk -İnsan İlişkilerinin Kırılma Noktasına Dair-, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Versus Kitap, 2009.
- Burke, Peter, Bilginin Toplumsal Tarihi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- Cevizci, Ahmet, Felsefe Tarihi, İstanbul: Say Yayınları, 2009.
- Çabuklu, Yaşar, Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset, İstanbul: Kanat Yayınları, 2004.
- Geleneksel Tıp: Yeniden Keşfedilen Eski Bir Hazine, 18 Nisan 2013, <http://gelenekseltip.com/geleneksel-tip-yeniden-kesfedilen-eski-bir-hazine/>
- Hufford, David J., “Halk Hekimleri”, Çev.: Mustafa Sever, Millî Folklor, Yıl 19, Sayı 73, 2007, s. 73-80.
- Kaplan, Melike, Geleneksel Tıbbın Yeniden Üre-

- tim Sürecinde Kadın -Ankara Kent Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma-, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/825.pdf>, 2010.
- Korkmaz, Tülay ve Işın F. Baha; “Marka Tanındığı ve Kulaktan Kulağa İletişimin Markaya Karşı Tutum ve Satınalma Eğilimi Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3607/3436>, s. 287-301, 2003.
- Lyotard, J. F. Postmodern Durum, Çev. Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, 1997.
- Ritzer, George, Küresel Dünya, Çev. Melih Pekdemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Saltık Özkan, Tuba, “Folklorun Yüz Yılında Halk Hekimliği Çalışmalarına Bir Bakış”, Millî Folklor, Yıl 25, S. 99, 2013, s. 137-144.
- Serdaroğlu, Ümit, Eskiçağ'da Tıp, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 1996.
- Sol, Selma, “Edirne’de Halk Hekimliği” Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran 2007 Cilt 9 Sayı 1 s.175-191.
- Şeker, Necmettin, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Koruyucu Hekimlik: Hacamat Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 11 Sayı/21, Ocak-Haziran 2013, s. 156-188.
- Şifalı Bitkiler ve Faydaları, <http://www.sifalibitkilerinifaydalari.com/erkan-topuz-mesane-kanseri.html>
- Türkdöğün, Orhan, “Doğu Anadolu’da Çocuk Bakımı ile İlgili Kültür Kalıpları”, Ankara: 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri 4. Cilt Gelenek Görenek ve İnançlar, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982.
- Tekeli, Sevim ve Esin Kâhya, Bilim Tarihine Giriş, Ankara: Nobel Yayınları, 2007.
- <http://www.thsk.saglik.gov.tr/2013-10-01-11-00-51/halk-sagligina-yonelik-bilgiler/351-alternatif-tedavi-yontemleri.html>
- <http://www.kupaterapisi.com/alternatif-tip-bilimsellesiyor>
- <http://www.dogalrehber.com>
- http://www.medipol.edu.tr/Document/Galeri/Dokuman/dokumangalerisi/Yonetmelikler/Geleneksel_ve_Tamamlayici_Tip_Uygulama_ve_Arasirma_Merkezi_Yonetmeligi.pdf
- <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-32102/alternatif-tip-mevzuat-calismalari-tamamlandi.html>